

Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 5, 1, 2, 3, 6

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

---

2 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door 'de groei van het Romeinse Imperium' ontstond behoefte aan een kaart met daarop de belangrijke (handels)routes tussen de verschillende rijkdelen 1
- Door 'de vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur' waren veel wegen en plaatsen in verval geraakt / vond handel hoofdzakelijk lokaal plaats (waardoor er weinig interesse voor de kaart was) 1
- Door 'de hernieuwde oriëntatie op de klassieke oudheid' had de humanist Peutinger belangstelling voor de kaart met de Romeinse oorsprong 1

Opmerking

Alleen voor een combinatie van een juist kenmerkend aspect uit de betreffende tijd met een juiste verklaring, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken:

- dat je de beschrijving als betrouwbaar kunt beschouwen omdat Plinius zijn beleid moet weergeven aan de keizer, waarbij hij de beschrijving (later) niet aanpast / niet redigeert voor publicatie 2
- De christelijke auteurs willen voorkomen dat door het gebruiken van de brief, waaruit blijkt dat sommige christenen bereid zijn hun geloof te herroepen / bereid zijn Romeinse goden te aanbidden om daarmee hun leven te redden, de verspreiding van het christendom verhinderd zou worden / christenen een slechte reputatie zouden krijgen 2

De middeleeuwen

---

4 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In de vroege middeleeuwen was het rondreizen van de koning noodzakelijk omdat:

- hij hierdoor de belasting in natura kon opeisen (in de vorm van een verzorgd verblijf) / een gebied uitgeput zou raken als de koning er te lang bleef (wat past bij het ontstaan van een zelfvoorzienende agrarische cultuur) 1
- hij zijn leenmannen moest controleren / hij zijn leenmannen moest aansturen door ze regelmatig te bezoeken (wat past bij het ontstaan van een feodaal systeem) 1

Opmerking

Alleen als in het antwoord duidelijk wordt gemaakt waarom het rondreizen noodzakelijk was, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De kroniek brengt de boodschap over dat het voor Europeanen gunstig is naar Jeruzalem te komen (omdat dit een luxe leven / Gods steun oplevert) 1
- waarmee het probleem moet worden opgelost dat de veroverde gebieden niet goed kunnen worden verdedigd / dat het koninkrijk niet kan groeien (omdat er niet voldoende christenen / kruisvaarders in Jeruzalem zijn) 1

Opmerking

Als het antwoord op de tweede deelvraag luidt dat er weinig Europeanen zijn in Jeruzalem, wordt geen scorepunt toegekend (omdat niet duidelijk is gemaakt wat het probleem is).

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Er is sprake van continuïteit omdat de Indiërs de leveranciers van specerijen blijven / de aanvoer van specerijen naar Europa blijft bestaan / de Arabieren betrokken blijven bij de specerijenhandel 1
- Er is sprake van verandering omdat de Portugezen voor de specerijenhandel zelf naar Azië reizen / de specerijenhandel niet volledig in handen blijft van de Arabieren 1
- wat past bij 'het begin van de Europese overzeese expansie' 1

7 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Met de bron kun je het best de visie ondersteunen dat de Beeldenstorm gepland is (en niet een spontane uitbarsting) 1
- omdat in de bron staat dat (een van de volgende): 1
  - de Beeldenstormers een aantal aanvoerders / vertegenwoordigers hebben die vooraf overleggen met het stadsbestuur.
  - het gerucht dat de Beeldenstorm zou beginnen al een aantal dagen de ronde doet.
  - de meeste Beeldenstormers niet afkomstig zijn uit de stad Gent.

bij 2:

- Van Vaernewijck besluit als lid van het stadsbestuur het dagboek geheim te houden uit angst om door Alva ter verantwoording geroepen / bestraft te worden / om de hoogbaljuw te beschermen 1
- omdat uit de bron blijkt dat het stadsbestuur (een van de volgende): 1
  - toestemming geeft voor het weghalen van de beelden in de kerken (mits het voorzichtig gebeurt).
  - de troepen alleen toezicht laat houden / niet laat ingrijpen.
  - de koster de kerk laat openen.

Opmerkingen

- Alleen als bij de eerste deelvraag het antwoord luidt dat de bron het best de visie ondersteunt dat de Beeldenstorm gepland was, wordt aan een juiste verwijzing naar de bron 1 scorepunt toegekend.
- Alleen als bij de tweede deelvraag een juiste verklaring voor het geheimhouden wordt genoemd, wordt aan een juiste verwijzing naar de bron 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 5	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Willem van Oranje laat het omringende land onder water zetten waardoor het Spaanse leger moet vluchten / de stad per schip kan worden ontzet 	1
	In de prent wordt deze tactiek verdedigd met het argument dat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Leiden ernstig verzwakt is / het beleg niet (veel) langer meer kan volhouden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • wat blijkt uit de Honger / Dood / Pest die Leiden omringt / de uitgemergelde inwoner van Leiden / de Spaanse soldaat die (met opgeheven zwaard) Leiden wil aanvallen 	1
	en het argument dat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • er goddelijke steun is voor de tactiek 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • wat blijkt uit God die het zwaard van de Spaanse soldaat tegenhoudt / het water dat uit de hemel komt (en het water doet stijgen) / de wind die de geuzenscheppen richting Leiden blaast / Neptunus die de Spaanse soldaat tegenhoudt 	1
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Alleen als een juist argument voor de verdediging van de tactiek wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een juiste verwijzing naar de bron.</i>	
9	maximumscore 2	
	Kern van een juist antwoord is:	
	Het aanbieden van de soevereiniteit aan de Engelse koningin was mede een gevolg van:	
	<ul style="list-style-type: none"> • het uitvaardigen van het Plakkaat van Verlatinge, omdat na het afzweren van Filips II de opstandige gewesten een nieuwe vorst wilden aanstellen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • de belegering van Antwerpen, omdat de opstandige gewesten op militaire steun van de Engelse koningin hoopten 	1
10	maximumscore 3	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De bloei in economisch opzicht van de Nederlandse Republiek kan verklaard worden door 'de wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' (die de inkomsten door handel vergroten / groei van nijverheid veroorzaken) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het beleid van de Republiek draagt hieraan bij, doordat er wordt gezorgd dat de handel wordt beschermd omdat door de admiraliteit marinescheppen kunnen worden opgetuigd 	2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Belle van Zuylen paste verlicht denken op het terrein van sociale verhoudingen toe door te beweren dat mannen en vrouwen gelijk waren omdat ze dezelfde vermogens hadden / gelijk waren wat verstand betreft 1

bij 2:

- Belle van Zuylen ging uit van rationeel optimisme door te beweren dat mannen door kennis te vergaren / door studie hun verstandelijke vermogens meer geperfectioneerd hadden 1
- waarmee Belle van Zuylen vooruitliep op (de opkomst van) het negentiende-eeuwse feminisme / op de emancipatie voor vrouwen 1

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tula verwijst naar de afschaffing van de slavernij door de Fransen / naar (verlichte) idealen van de Franse Revolutie zoals vrijheid / gelijkheid 1
- waarmee hij aan het Nederlandse bestuur wil overbrengen dat de opstand op Curaçao gerechtvaardigd is / dat het bestuur een eind moet maken aan de slavernij 1
- Pastoor Schinck verwijst naar de regeringsperiode van Robespierre / naar de guillotine 1
- waarmee hij aan het Nederlandse bestuur wil overbrengen dat de slavenopstand kan uitlopen op een radicale omwenteling voor de (Nederlandse) slaveneigenaren / op een bloedbad / dat het bestuur het gevaar van de opstand op Curaçao niet moet onderschatten 1

Opmerking

Alleen als in het antwoord een juiste boodschap van Tula / pastoor Schinck wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passend gegeven uit de bron.

Moderne tijd

---

13 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

3, 1, 6, 5, 4, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Dit compromis moest voorkomen dat door het vertrek van de vrijgelaten slaven de productie van plantageproducten stil zou komen te liggen, waardoor plantage-eigenaren financieel in de problemen zouden komen / de Nederlandse economie geschaad zou worden.

15 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Door het verbod op verenigingen / stakingen konden arbeiders zich niet verweren tegen hun werkgevers (waardoor de rijke burgerij macht over hen kreeg) 1
- Marx streed tegen de overheersing door de bezittende klasse / vond dat politieke macht in handen van de arbeiders moest komen (waardoor hij een wet afwijst die de arbeiders macht afneemt) 1

16 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het afbeelden van (een van de volgende): 1
  - de gemuilkorfde / geblinddoekte ezel
  - de ketenen aan / zakken om de poten van de ezel
  - de geestelijke met de zweep
  - de kapitalist die de ezel aanstuurt / berijdt
  - de tekst over de gevaarlose ezel
- geeft de tekenaar de mening weer dat de katholieke kiezer / arbeider (door de katholieke kerk) gedwongen wordt op de Katholieke Staatspartij te stemmen / geen vrije keus heeft zijn eigen standpunt te bepalen 1
- wat past bij het socialistische standpunt dat confessionelen / kapitalisten de arbeiders onderdrukken, ook op politiek gebied / dat de klassenstrijd alleen beëindigd kan worden door een revolutie (en niet door het parlement) 1

Opmerking

Alleen als de twijfel van de tekenaar juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Wilhelm II wilde met de uitspraak waarschuwen dat door de invoering van het Dawesplan Duitsland de herstelbetalingen (die in het Verdrag van Versailles waren vastgelegd) moest hervatten 1
- Het Dawesplan zorgde voor / was noodzakelijk voor het economisch herstel na de crisis / het beëindigen van de inflatie in 1923 1
- Wilhelm II stond (als voormalig keizer) negatief tegenover de democratische regering van Weimar / de regering die na hem aan de macht was gekomen 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag verwezen wordt naar het hervatten van de herstelbetalingen, wordt 1 scorepunt toegekend.

18 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het afbeelden van (een van de volgende): 1
  - het woeste / bokkende paard
  - de boze blik van het paard
  - de politici die uit het zadel worden geworpen
- geeft de maker de mening weer dat de politieke situatie in de Republiek van Weimar instabiel is 1
- Met het afbeelden van (een van de volgende): 1
  - Von Hindenburg die Hitler moet toespreken om op het paard te klimmen
  - Von Hindenburg die veel groter is dan Hitler
  - Hitler als klein / angstig mannetje
- geeft de maker de mening weer dat Hitler niet zonder Von Hindenburg kan regeren / dat Hitler niet machtig genoeg is om rijkskanselier te zijn 1

Opmerking

Alleen als de mening (bij de eerste deelvraag) of de twijfel (bij de tweede deelvraag) van de tekenaar juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De vorming van de *Volksgemeinschaft* wordt gepropageerd door de publicatie van dit artikel, omdat:

- het standpunt wordt verspreid dat inkopen doen bij Joodse winkels onacceptabel is, zodat wordt gestimuleerd dat Joden buiten de samenleving worden gezet / mensen worden buitengesloten op grond van hun ras
- een vrouw publiekelijk te schande wordt gezet / wordt beschreven dat het terecht is dat een vrouw uit haar functie is gezet omdat zij zich niet aanpast aan het nationaalsocialistische gedachtegoed, zodat Duitsers ontmoedigd worden kritiek te leveren / om politiek tegenstander te zijn van het nationaalsocialisme

2

2

Opmerking

Alleen als in het antwoord wordt uitgelegd hoe de publicatie van het artikel de vorming van de Volksgemeinschaft propageert, worden scorepunten toegekend.

20 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Door te beweren dat de Amerikanen de coloradokever verspreiden, wil de regering van de DDR de kritiek weerleggen dat zijzelf de bestrijding van de kever niet voldoende ter hand hebben genomen / dat de bedreiging van de aardappelooft / tekorten door de misoogsten door introductie van de communistische (landbouw)politiek is veroorzaakt.

21 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat het opzeggen van de Unie betekende dat Indonesië elke vorm van invloed vanuit Nederland afwees / dat Indonesië elke (bestuurlijke) band met Nederland verbrak, wat past bij 'de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld'.

Opmerking

Als alleen een juist kenmerkend aspect wordt genoemd, wordt geen scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Brezjnev besloot tot een militaire inval, omdat hij wilde voorkomen dat de hervormingen van de Praagse Lente onrust zouden veroorzaken in / overgenomen zou worden door andere communistische landen (zoals de DDR) 1
- Brezjnev besloot de Oost-Duitse troepen niet in te zetten, omdat dit vanwege de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog / aan de Duitse bezetting (extra) weerstand tegen de militaire inval kon oproepen onder de Tsjecho-Slowaakse bevolking 1

Opmerking

Als in het antwoord op de eerste deelvraag wordt verwezen naar de Brezjnev-doctrine, wordt geen scorepunt toegekend (omdat deze doctrine pas na de inval wordt geformuleerd).

23 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Door de controle te krijgen over het inzetten van de troepen wilde het Amerikaanse Congres voorkomen dat:

bij 1:

- een president de macht had om de Verenigde Staten te betrekken bij een langdurig / ingrijpend militair conflict, omdat de Vietnamoorlog was geëscaleerd na de Tonkin-resolutie / de Verenigde Staten na de Tonkin-resolutie steeds meer troepen moesten inzetten 2

bij 2:

- het de steun van de bevolking verloor, omdat in de Amerikaanse publieke opinie de kritiek toenam op het Vietnambeleid van de regering / de protestgeneratie de overhand kreeg 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van een juiste beschrijving (bij 1) van de escalatie van de Vietnamoorlog en (bij 2) van de toenemende kritiek op de oorlog, met een juiste uitleg wat de War Powers Act moest voorkomen, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met de tekst (dat er 'een levendig vertrouwen is in de creativiteit van de massa') wordt aangekondigd dat er initiatief bij de bevolking wordt gelegd / dat er ruimte komt voor eigen ideeën van de bevolking, wat een verandering is met het communistische beleid dat alle beslissingen van bovenaf werden opgelegd / door de regering werden bepaald 2
- Het ruimte geven voor eigen initiatieven bevordert het inzetten van talenten / zorgt voor nieuwe invalshoeken (wat innovatie / herstructurering van de economie kan bevorderen) 1
- Een postzegel is een effectieve manier om de (hele) bevolking te betrekken bij / op de hoogte te stellen van de verandering, omdat postzegels door veel mensen / door het hele land worden gebruikt 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag wordt ingegaan op het eerdere centraal bepaalde beleid, worden scorepunten toegekend.

25 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het draaien van popmuziek / het houden van een schoolfeest zonder toezicht past bij het ontstaan van jeugdcultuur 1
- maar het gedweë einde van het feest / het ontzag voor de rector laat zien dat het zich durven verzetten tegen de autoriteiten door de jeugd nog in ontwikkeling is (waarmee je kunt aantonen dat het gaat om een proces) 1

Bronvermeldingen

- bron 1 https://www.vincenthunink.nl/documents/plinius_christenen.htm
- bron 2 https://www.academia.edu/14182071/Fulcher_of_Chartres_Scribe_of_Providence
- bron 3 G.J.Ames red, Em nome de Deus: the journal of the first voyage of Vasco da Gama to India (Boston 2009), pag. 167
- bron 4 Joris de Zutter ed., Te triest om 't al te vertellen. Beeldenstorm in Gent, 1566. Het ooggetuigenverslag van Marcus van Vaernewijck (Gent 2016) pag. 80-86
- bron 5 <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-2001-149>
- bron 6 René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw, in meer dan honderd reportages, Amsterdam 2000, pag. 213-214
- bron 7 A.F. Paula ed., 1795. De slavenopstand van Curaçao: een bronnenuitgave van originele overheidsdocumenten (Curaçao 1974) pag. 268-270
- bron 8 <https://search.socialhistory.org/Record/1297035>
- bron 9 <http://49yzp92imhtx8radn224z7y1.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2013/01/hitler-cartoon-2.jpeg>
- bron 10 Monika Gibas ed., "Arisierung" in Thüringen. Entrechtung, Enteignung und Vernichtung der jüdischen Bürger Thüringens 1933-1945. II. Halbband. Quellen zur Geschichte Thüringens (Erfurt 2006) pag. 258
- bron 11 Willem Melching en Marcel Stuivenga, Ooggetuigen van de Koude Oorlog, Amsterdam 2007, pag. 57-58
- bron 12 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1988_CPA_5942.jpg#/media/File:1988_CPA_5942.jpg
- bron 13 Chris van Esterik, No satisfaction, Hoe we werden wie we zijn, Amsterdam 2011, pag. 248